

8. Папієв М. Світовий досвід застосування соціальних стандартів / М. Папієв // Економіка України. – 2004. - № 1. – С. 4-8.
9. Гордей О. Система чинників і фінансові показники вимірювання рівня життя населення / О. Гордей // Економіка України. – 2009. – № 10. – С. 222 – 225.
10. Толстих Н. Сучасні показники рівня життя населення і методики їх вимірювання // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 1991. - № 1. – С. 108 – 113

В статтє приведенє результати анализа стандартів и международного опыта менеджмента качества-ю жизни населения. Обобщены и систематизированы опыт таких международных организаций как ООН, ОЭСР, МОТ, МБПП, Всемирный банк и др.. Определены структуру основных оценочных методик, а также положения стандартів, применяемых в международных сравнениях

The results of the analysis of standards and international experience is the quality of management life. Summarized and systematized experience of international organizations such as the UN, OECD, ILO, World Bank, World Bank and others. Determined the structure of the main valuation techniques, and the provisions of standards used in international comparisons

Рецензент: д.е.н., професор Соколов М.О.
Дата надходження до редакції: 21.04.2012

УДК 332.14:658.114.5:338.341.1

ФОРМУВАННЯ КРИТЕРІАЛЬНОЇ ОСНОВИ ВИЗНАЧЕННЯ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОЇ АКТИВНОСТІ КЛАСТЕРІВ

В. В. Гімпель, аспірантка, СумДУ

У статті розглянуті підходи до визначення ефективності кластеризації, розроблені етапи визначення еколого-економічної активності кластерного формування. Зосереджено увагу на математичній моделі оцінки еколого-економічної активності та визначенні складових векторів інтегрального показника еколого-економічної активності. Розроблено анкету для визначення вагових часток коефіцієнтів, що входять до складу інтегрального показника, методом експертних оцінок.

Ключові слова: кластер, коефіцієнт, розвиток, кластерна структура, регіон, активність, вектор.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Питаннями створення та ефективного функціонування інноваційних структур вже давно зайняті економісти провідних країн світу. Світова практика формування і розвитку інноваційної інфраструктури свідчить про значне різноманіття її організаційних форм, національні особливості інституціональних умов функціонування і різну роль держави в цьому процесі.

Уряд України відносно нещодавно почав працювати над цією проблемою та переймати досвід зарубіжних країн. В різних регіонах країни були створенні такі інноваційні кластерні об'єднання підприємств, як: наукові парки, бізнес-інкубатори, технопарки, технополіси та ін. На сьогоднішній день постала проблема оцінки рівня їх ефективної діяльності для визначення активності кластерної структури, підвищення рівня конкурентоспроможності виробленої продукції, розширення ринків збуту та підвищення інвестиційної привабливості кластера та регіону в цілому.

Перехід вітчизняних підприємств на інноваційний шлях розвитку можливий лише за умови ефективного управління формуванням та функціонуванням їх структурними об'єднаннями. Тому дослідження сутності, структури, методів оцінювання та розробка на основі отриманих даних механізму управління кластерами є надзви-

чайно актуальними.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Проблеми та методи впливу на формування та розвиток інноваційних систем вивчали вітчизняні вчені: Л.І. Федулова [1], М.В. Шарко [2], В.В. Іванов [3], Н.Ф. Вишнякова [4]. Також такі вчені, як: Ю.М. Бажал [5], М.І. Долішний [6], О.Є. Кузьмін [7], М.Г. Чумаченко [8] та інші – займались визначенням методів забезпечення інноваційно-інвестиційного розвитку, впливом кластерів на розвиток держави та регіонів, окремих галузей і підприємств.

Вченими зроблено значний внесок до розробки концептуальних основ визначення інноваційних кластерних структур для переходу регіонів до сталого розвитку. Однак, поряд з наявністю фундаментальних засад визначення даної проблеми, можна говорити про відсутність підходів до визначення спроможності підприємств кластеру бути центрами інноваційного розвитку, розроблення математичної моделі визначення еколого-економічної активності підприємств, що входять до складу кластеру та самого кластеру в цілому.

Мета статті – визначення рівня еколого-економічної активності підприємств, що входять до складу кластеру та всього кластеру в цілому. Розроблення методики визначення складових інтегрального показника еколого-економічної активності кластеру за допомогою експертного ме-

тоту.

Результати дослідження. Залежно від потенційних переваг створення кластеру, на яких концентрують увагу дослідники [6-8], можна виділити наступні підходи до визначення активності кластерної структури:

- підхід, оснований на визначенні синергетичного ефекту від входження підприємств у кластер;

- підхід, що враховує оптимізацію міжкорпоративних та внутрішньокорпоративних зв'язків у структурі взаємодії постачальники-посередники-споживачі продукції підприємств кластеру;

- підхід, що концентрує увагу на можливості різних форм економії на основі довгострокових контрактів. Акцент робиться на перспективній взаємодії партнерів, реалізації спільних довгострокових програм.

При розробленні моделі визначення еколого-економічної активності кластеру враховувались, оскільки ефект від його створення може проявитися в різних напрямках. До складу кластерного об'єднання входять підприємства, спектр діяль-

ності яких досить широкий, що викликає труднощі під час оцінки активності кластеру, тому пропонується використання декількох показників. Так, Shorebank Enterprise Group в рамках проекту Фонду Форда по дослідженню успішних кластерів США і Італії в якості критеріїв використовувала три групи індикаторів (макроекономічні, мікроекономічні, ті, що визначають вплив кластеру на суспільство) [9].

Враховуючи все вищесказане, можна зробити висновок, що визначення рівня еколого-економічної активності кластерного об'єднання повинна базуватися на комплексному підході. Підприємства, що входять до складу кластеру мають різні цілі своєї діяльності, тому для визначення інтегрального показника еколого-економічної активності потрібно враховувати максимальну кількість ефектів від кластеризації.

На основі комплексного підходу розроблено структурну схему етапів визначення інтегрального показника еколого-економічної активності кластеру (табл. 1).

Таблиця 1- Послідовність етапів оцінки еколого-економічної активності підприємств

Етап	Дії
1	Визначення пріоритетності в цілях оцінки активності
2	Моніторинг та групування основних підприємств кластеру
3	Аналіз альтернативних проектів кластерних угруповань для визначення підприємств, що стануть показовими для розрахунку активності кластеру
4	Проведення оцінки вагомості показників кластеризації методом експертного оцінювання
5	Збір даних про діяльність підприємств до кластеризації
6	Збір даних про діяльність підприємств після кластеризації
7	Розрахунок соціальних показників у діяльності підприємств. Визначення інтегрального соціального показника
8	Розрахунок екологічних показників у діяльності підприємств. Визначення інтегрального екологічного показника
9	Розрахунок економічних показників у діяльності підприємств. Визначення інтегрального економічного показника безпеки
10	Розрахунок еколого-економічних показників у діяльності підприємств. Визначення інтегрального еколого-економічного показника безпеки
11	Визначення інтегрального показника рівня еколого-економічної активності підприємств до кластеризації та після
12	Вибір рівня відповідності еколого-економічної активності підприємства (неактивний, малоактивний, середньоактивний, активний)
13	Порівняння інтегральних показників еколого-економічної активності підприємств до та після кластеризації
14	Розробка відповідних управлінських дій

У якості показника рівня активності кластеру пропонується інтегральний показник еколого-

економічної активності, який складається з чотирьох векторів (табл.2)

Таблиця 2 – Вектори оцінки активності кластерного утворення

Показник	Формула
Соціальний	$V_{соц} = \sum \sqrt[f]{(K_1)^{f1} * (K_2)^{f2} * (K_3)^{f3} * (K_4)^{f4}}$ f_1-f_4 – вагові частки коефіцієнтів, K_1-K_4 – соціальні показники
Економічний	$V_{екон} = \sum \sqrt[f]{(K_1)^{f1} * (K_2)^{f2} * (K_3)^{f3} * (K_4)^{f4}}$ f_1-f_4 – вагові частки коефіцієнтів, K_1-K_4 – економічні показники
Екологічний	$V_{екол} = \sum \sqrt[f]{(K_1)^{f1} * (K_2)^{f2} * (K_3)^{f3} * (K_4)^{f4}}$ f_1-f_4 – вагові частки коефіцієнтів, K_1-K_4 – екологічні показники
Еколого-економічний	$V_{e-e} = \sum \sqrt[f]{(K_1)^{f1} * (K_2)^{f2} * (K_3)^{f3} * (K_4)^{f4}}$ f_1-f_4 – вагові частки коефіцієнтів, K_1-K_4 – еколого-економічні показники
Інтегральний показник еколого-економічної активності	$IV_{EEA} = \sum \sqrt[f]{V_{соц}^{f1} * V_{екон}^{f2} * V_{екол}^{f3} * V_{e-e}^{f4}}$

Зупинимося більш детально на визначенні вагових часток коефіцієнтів. Для їх визначення була створена анкета, в якій зазначались найбільш суттєві ефекти від кластеризації для чотирьох зазначених векторів. До групи експертів входили керівники та працівники підприємств

кластеру, а також спеціалісти регіонального та обласного управління економіки. Експертним методом були встановлені показники, що мають максимальний вплив на показник активності з усіх зазначених в анкеті (табл.3).

Таблиця 3 – Вагові частки коефіцієнтів, що входять до складу інтегрального показника еколого-економічної активності.

Вектор	f
Соціальний	
Зростання середньої заробітної плати працюючих	0,1
Кількість працюючих у сферах, пов'язаних з інноваційними проектами-технологіями	0,2
Кількість працівників, що отримали специфічну освіту (екологічну, проходження спеціальних курсів, наявність міжнародних сертифікатів)	0,3
Кількість людей, що отримали додаткову оздоровчу програму	0,2
Економічний	
Оборотність активів	0,2
Рентабельність продукції	0,3
Коефіцієнт ліквідності	0,3
Індекс доходності	0,2
Екологічний	
Коефіцієнт замкненості виробництва	0,2
Частка матеріалів, що переробляються або повторне використання відходів	0,3
Коефіцієнт повноти використання ресурсу	0,3
Використання «зелених» технологій у виробництві	0,2
Еколого-економічний	
Ефективність витрат на природоохоронні заходи	0,2
Впровадження ресурсозберігаючих заходів	0,3
Частка природоохоронних витрат у собівартості продукції	0,2
Впровадження екологічного страхування з екологічним фондом кластеру	0,3

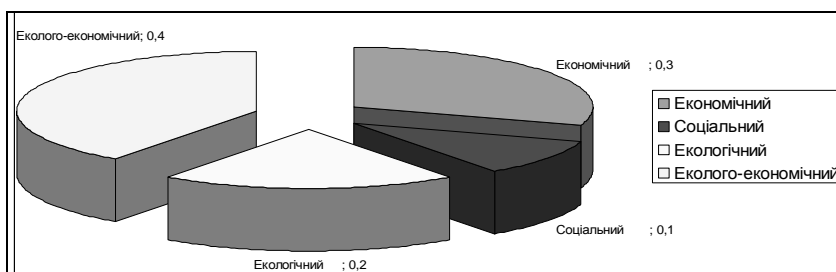

Рис. 1– Графічне зображення вагомості векторів інтегрального показника еколого-економічної активності

Нами визначено, що інтегральний показник еколого-економічної активності знаходиться в діапазоні [0;1], тому рівень активності кластерної структури визначається ранжуванням інтегрального показника на 4 рівні: неактивний, малоактивний, середньоактивний та активний, що дозволяє приймати відповідні управлінські рішення.

Висновки. Таким чином, запропонована методика визначення еколого-економічної активності кластерного об'єднання враховує всі напрями, на які розповсюджується ефект від кластеризації підприємств, що дає змогу максимально точно визначити ефект від входження підприємств до кластерної структури. Визначення рівня еколого-

економічної активності підприємств у регіону підвищує їх інвестиційну привабливість. Розроблені після визначення рівня еколого-економічної активності рекомендації щодо усунення «слабких» сторін діяльності підприємства повинні бути пріоритетними напрямами діяльності керівництва даних підприємств.

Необхідно виділити основні **напрями подальших досліджень**: 1) визначити інтегральний показник еколого-економічної активності для наявної кластерної структури; 2) розробити рекомендації щодо вирішення проблем недосконаlosti щодо активності як на підприємствах, так і кластеру в цілому.

Список використаної літератури:

1. Федулова І. В. Теоретичні положення з визначення категорій інноваційний процес і інноваційна діяльність / І. В. Федулова // Проблеми науки. – 2007. – № 8. – С. 44–48.
2. Шарко М. Модель формування національної інноваційної системи України / М. Шарко // Економіка України. – 2005. – № 4. – С. 8–13.

3. Иванов В.В. Национальная инновационная система как институциональная основа экономики постиндустриального общества. // Инновации. 2004. №5.
4. Вишнякова Н.Ф. Креативная акмеология. / Н.Ф. Вишнякова – Мн.: РНВШ при БГУ, 1996. – Т.1. – 314 с.
5. Бажал Ю.М. Економічна теорія економічних змін: навч. посібн. / Ю.М. Бажал. — К.: Заповіт, 1996. — 238 с.
6. Долішній М.І., Бойко Є.І., Ішук С.О. Організаційно-економічні напрямки активізації інноваційної діяльності в Україні: регіональні аспекти // Регіональна економіка – 2004. – №. 1. – С. 48-54.
7. Кузьмін О.Є. Проблеми оцінювання і формування інвестиційного потенціалу машинобудівних підприємств [монографія] / О.Є. Кузьмін, С.В. Князь, Ю.О. Андріанов. — Львів: Вид-во ДП «Видавничий дім «Укрпол», 2008. — 236 с.
8. Чумаченко, М. Г. Дослідження теоретичних, методологічних і прикладних проблем регіональної політики сталого розвитку / М. Г. Чумаченко // Фінанси України. - 2008. - № 11. - С. 123-124.
9. Карапейчик І.Н. Підходи к измерению инновационного потенциала промышленных предприятий / И.Н. Карапейчик // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – №5. – С. 101-110.
10. Аль-Наїф О.В. Організаційні та економічні основи створення технопарків як інноваційних структур сталого розвитку: автореф. на здобуття наук. ступеня канд.. екон. наук: 08.06.01 / Інститут проблем ринку та еколого-економічних досліджень НАН України. – Одеса, 2010. – 20 с.

В статье рассмотрены подходы к определению эффективности кластеризации, разработаны этапы определения эколого-экономической активности кластерного образования. Внимание сосредоточено на математической модели оценки эколого-экономической активности и определении составляющих векторов интегрального показателя эколого-экономической активности. Разработана анкета для определения весовых долей коэффициентов, входящих в состав интегрального показателя, методом экспертных оценок.

Ключевые слова: кластер, коэффициент, развитие, кластерная структура, регион, активность, вектор.

The article describes the approach to determine the effectiveness of clustering developed steps to define environmental and economic activity cluster formation. The emphasis is on the mathematical evaluation model of ecological-economic activity and determining the vector components of the integral indicator of ecological and economic activity. A questionnaire to determine the weighting coefficients of the particles was designed. It make up the integrated parameter method of expert estimates.

Keywords: cluster, coefficient, development, cluster structure, region, activity, vector.

Рецензент: д.е.н., професор Соколов М.О.

Дата надходження до редакції: 21.04.2012

ФАКТОРЫ УСТОЙЧИВОСТИ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКИХ ТЕРРИТОРИЙ

Е. Н. Толмачева, ФГБОУ ВПО «Курская ГСХА имени профессора И.И. Иванова»

Вне экономического взаимодействия хозяйственное освоение сельских территорий невозможно. Инвестиции и генерируемые ими доходы всегда связаны с экономическим взаимодействием людей. Поэтому наличие населения является фактором инвестиционной привлекательности территорий, что объективно необходимо для социально – экономического развития этих территорий. Плотность населения сельских территорий на современном этапе развития страны определяется историческими и институциональными факторами, а не объемами инвестиционных потоков, влияющих на улучшение условий жизни на селе.

Сложившаяся в Курской области система расселения является результатом межотраслевого разделения труда в условиях индустриальной эпохи. Количество населенных пунктов на территории муниципального района зависело от потребностей сельской экономики, а не определялось условиями жизни сельского населения. Мелкодисперсный тип расселения не способ-

ствует инвестиционной привлекательности района, т.к. и концентрация, и специализация экономической деятельности существенно затруднена. Отсюда и низкая производительность труда, и низкий по сравнению с урбанизированными территориями уровень доходов. Это делает сельские территории по определению менее инвестиционно-привлекательными по сравнению с городами.

Мелкодисперсный тип расселения не способствует созданию крупных сельскохозяйственных организаций как объектов инвестирования, привлекательных с точки зрения вложения капитала. Инвестиции в основной капитал предполагают наличие крупных предприятий, характеризующихся, в первую очередь, большой площадью сельскохозяйственных угодий. Учитывая, что развитие сельских территорий связано с хозяйственным освоением земель, предназначенных для производства продовольствия, концентрация сельскохозяйственного производства в крупнотоварных формах будет способствовать устойчи-